
Słowo wstępne

Celem tej książki jest analiza procesu migracji, pracy i życia przybyłych do Polski z zagranicy uczonych (określanych też dalej jako: naukowcy, akademicy, badacze), zatrudnionych na pełnym etacie naukowo-dydaktycznym w Krakowie. Nie zajmujemy się więc wszystkimi pracującymi w krakowskim ośrodku akademickim cudzoziemcami – pomijamy doktorantów, osoby zatrudnione czasowo przy rozmaitych projektach badawczych, pracowników instytutów badawczych Polskiej Akademii Nauk i innych jednostek, wykładowców i badaczy przybyłych na krótki czas w ramach rozmaitych programów czasowo określonej wymiany naukowej, stażystów itp. Dane i analizy obejmujące wymienione grupy służą głównemu celowi pracy: stworzeniu socjologicznego portretu cudzoziemców pracujących przez dłuższy okres w Krakowie.

Choć zajmujemy się empirycznie przede wszystkim Krakowem, robimy to w dwóch kontekstach. Pierwszym jest ogólnościatowa literatura przedmiotu poświęcona migracjom wysoko wykwalifikowanych specjalistów oraz strukturalnej złożoności współczesnych fal migracyjnych. Drugim kontekstem jest cała zbiorowość zatrudnionych w polskich placówkach naukowych cudzoziemców. Korzystamy tu z udostępnionego nam zbioru danych liczbowych zebranych przez polskie Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego. Ze względu na fakt, że projekt ma charakter jakościowy, wykorzystujemy te dane jako tło dla głównych analiz opartych na wywiadach pogłębionych i dla interpretacji teoretycznych. Analizę danych statystycznych dla Polski ograniczyliśmy do wskazanego źródła, pomijając m.in. zasoby Zakładu Ubezpieczeń Społecznych (ZUS) – do których nie udało nam się uzyskać dostępu, a który posiada rozmaite, głównie ekonomiczne,

dane dotyczące pracowników wyższych uczelni, Polaków i cudzoziemców. W rozdziale 4 korzystamy ponadto z międzynarodowych danych dotyczących mobilności akademickich i zarobków na uczelniach wyższych w różnych krajach.

Jak pokazujemy w książce, interesująca nas zbiorowość imigrantów nie była dotąd przedmiotem systematycznych badań, choć polscy znawcy procesów migracyjnych zajmowali się emigracją uczonych z naszego kraju. To, że książka nasza jest pierwszym tekstem poświęconym kompleksowej analizie wskazanych zagadnień, ma ważne konsekwencje. Naszym zadaniem było przedstawienie dostępnego nam poznawczo całokształtu sytuacji. Książka ta nie mogła więc być sprobematyzowana, zając się jakimś bardziej konkretnym zagadnieniem. Zajmujemy się tu wieloma sprawami, ale jednak nie wszystkimi. Koncentrujemy się na procesach migracyjnych oraz na życiu i pracy w Krakowie. Liczymy na to, że kontynuatorzy naszych badań skupią się na rozmaitych zagadnieniach, o których tutaj tylko napomykaliśmy.

Skupienie się na krakowskim ośrodku naukowym jest ważnym ograniczeniem. Pomijamy inne ważne ośrodki badawcze i dydaktyczne, pomijamy też mniejsze centra o takim charakterze, o których wiemy, że czasem zatrudniają wielu cudzoziemców. Podjęcie takiego szerszego projektu było naszym zamiarem, ale nie udało się nam jego sfinansowanie ze środków Narodowego Centrum Nauki. Jesteśmy wdzięczni Wydziałowi Humanistycznemu AGH za przyznanie nam małego grantu, dzięki któremu mogliśmy przeprowadzić badania internetowe oraz – w roku 2015 – wywiady pogłębione. Dziękujemy także studentom tego wydziału, którzy z nami współpracowali. W podrozdziale 4.9 tej publikacji dziękujemy im bardziej szczegółowo. Kolejne rozdziały książki prezentują analizę materiału zebranego przez nas w toku badania. Jesteśmy wdzięczni naszym rozmówcom za opowieści o ich migracji i życiu w Krakowie.

Część empirycznych treści prawie wszystkich rozdziałów książki (rozdziały 4, 5 i 6) była wcześniej opublikowana w postaci artykułów, niemal wyłącznie w języku angielskim. W każdym takim rozdziale podajemy adres bibliograficzny wcześniejszego naszego tekstu, do którego tutaj nawiązujemy. W tej wersji analizy te zostały znacząco wzbogacone o obszerniejsze omówienie literatury przedmiotu oraz pełniejsze przedstawienie charakterystyk uczestników badania

(w przypadku rozdziałów dotyczących badań reaktywnych), na co wcześniej najczęściej nie pozwalały ramy wyznaczane artykułom przez ich wydawców. Równocześnie wspomniane treści ogólne zostały ujęte w rozdziale 2, poświęconym migracjom uczonych w globalizowanym świecie ponowoczesnym, i w rozdziale 4, poświęconym metodologiom. Rozdziały te zostały też przeredagowane w porównaniu do artykułów, do których nawiązują. Jesteśmy wdzięczni Redakcjom czasopism „Studia Migracyjne – Przegląd Polonijny”, „Zagadnienia Naukoznawstwa”, „Nauka” oraz „Central and East European Migration Review” za zgodę na nawiązanie do (w dużym stopniu przeredagowanych) treści, które zostały ogłoszone pierwotnie właśnie tam. Recenzenci tych czasopism wnieśli oczywiście wkład w to, jaką argumentację przedstawiamy, pomogli nam uniknąć niektórych przynajmniej błędów. Po opublikowaniu artykułów wzięliśmy pod uwagę nową literaturę przedmiotu, z której poprzednio nie mogliśmy skorzystać.

Pierwszymi czytelnikami całości bądź obszernych fragmentów byli tacy wybitni uczeni i specjaliści od różnych aspektów migracji, jak profesorowie: Adam Walaszek, Cezary Żołądkowski oraz Krzysztof Jaskułowski. Bardzo dziękujemy Pani Profesor Ewie Michnie, recenzentce wydawniczej, za uwagi zarówno ogólne, jak i szczegółowe. Opinie tych czytelników pozwoliły nam na przemyślenie wielu zagadnień, za co dziękujemy, choć nie ze wszystkich ich rad byliśmy w stanie skorzystać.

Książka składa się z siedmiu rozdziałów merytorycznych. Pierwszy jest faktycznym wprowadzeniem do problematyki imigracji uczonych do Polski współczesnej. Prezentujemy w nim skrótowy, a więc oczywiście bardzo uproszczony, zarys ruchów migracyjnych z szeroko rozumianych ziem polskich i do szeroko rozumianych ziem polskich. Interesujemy się tu – na tyle, na ile dane pozwalają – społeczną strukturą fal migracyjnych. Rozdział 2 ma charakter konceptualny. Przedstawiamy w nim społeczną strukturę procesów migracyjnych w globalizowanym świecie ponowoczesnym, kładąc szczególny nacisk na przepływy wysoko wykwalifikowanych fachowców, ale i na problemy pojęciowe dotyczące takich mobilnych specjalistów. Rozdział 3 koncentruje się na prowadzonych w ciągu ostatnich kilkunastu lat badaniach nad migracjami uczonych. Przedstawiamy tematykę tego rodzaju badań empirycznych oraz

różne ich metodologie. Na tym tle przedstawiamy metodologię naszych własnych badań. Rozdział 4 skupia się na wspomnianych ilościowych danych ministerialnych i międzynarodowych odnoszących się do cudzoziemskich uczonych migrujących do całej Polski. Analizujemy je w szerokim kontekście ogólnodostępnych informacji, które zaczerpnęliśmy z internetu (do konkretnych źródeł internetowych odwołujemy się w dalszej części tekstu). Dane ministerialne i publicznie dostępne dane internetowe służą nam też do przedstawienia ogólnej sytuacji w Krakowie. Rozdział 5 koncentruje się w całości na ośrodku krakowskim. Zajmujemy się w nim motywacjami migracyjnymi cudzoziemców pracujących w Krakowie i ogólnie rozumianym procesem ich włączania się w życie kraju goszczącego, a szczególnie miasta. Rozdział 6 poświęcamy światu pracy w polskim, a zwłaszcza krakowskim środowisku akademickim. I wreszcie w ostatnim, 7, rozdziale patrzymy na zatrudnianie cudzoziemców w polskim systemie akademickim z punktu widzenia ich merytorycznych szefów – kierowników zakładów, katedr, instytutów i wydziałów. Zakończenie służy zebraniu wyników naszego badania oraz wskazaniu perspektyw dalszych studiów nad zagadnieniem imigracji cudzoziemskich uczonych.